

TĘSTINĖS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SAMPRATA IR POŽYMIAI

Tomas Girdenis *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas tomasgirdenis@gmail.com*

Pateikta 2007 m. birželio 11 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 20 d.

Santrauka. Tęstinės nusikalstamos veikos sampratos ir jos požymių analizė yra aktuali problema tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek Lietuvos teismų praktikai, nors Lietuvos baudžiamosios teisės specialistai deramo dėmesio šiai problemai spręsti neskyrė. Šiame straipsnyje remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, Lietuvos ir Rusijos mokslininkų nuomonėmis pateikiama tęstinės nusikalstamos veikos samprata. Tyrinėjami pagrindiniai tęstinės nusikalstamos veikos požymiai – veiksmų tapatumas ir nusikalstamumas, vieninga tyčia, vienas objektas ir šaltinis. Analizuojant šiuos požymius kritikuojami dabartinėje Lietuvos teismų praktikoje nusistovėję tęstinės nusikalstamos veikos požymiai. Atsižvelgiant į baudžiamosios teisės specialistų nuomones siūloma būdų tobulinti tęstinės nusikalstamos veikos požymius ir keliamos problemos, reikalaujančios detalesnio baudžiamosios teisės mokslininkų dėmesio.

Pagrindinės sąvokos: pavienė veika, tęstinė nusikalstama veika, nusikalstamų veikų daugetas, tapatūs veiksmai, vieninga tyčia, vienas šaltinis.

ĮVADAS

Tęstinė nusikalstama veika – tai pavienės veikos rūšis, pagal pobūdį labai panaši į nusikalstamų veikų daugėtą. Jų atribojimas kelia daug problemų Lietuvos teismų praktikai. Pasitaiko net Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių, kuriose šis teismas prieštarauja baudžiamosios teisės teorijai ar net savo suformuluotai teismų praktikai. O tai kelia didelių problemų formuojant vienodą teismų praktiką. Savo ruožtu pavienės veikos atribojimas nuo nusikalstamų veikų daugeto turi didelės įtakos kaltinamojo baudžiamajai atsakomybei: tinkamai kvalifikuoti veiką, nustatyti senaties terminus, veikos padarymo laiką, skirti tinkamą bausmę ir kita. Taigi tęstinės nusikalstamos veikos požymių ir kriterijų, leidžiančių atriboti tęstinę nusikalstamą veiką nuo nusikalstamų veikų daugeto, analizė yra aktuali tiek teoriškai, tiek praktiškai.

Šio straipsnio tikslas – suformuluoti pagrindines problemas, susijusias su tęstinės nusikalstamos veikos atribojimu nuo nusikalstamų veikų daugeto. Tyrimo ob-

jektas – Lietuvos teismų praktika, Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai bei baudžiamosios teisės teorija.

TĘSTINĖS NUSIKALSTAMOS VEIKOS
SAMPRATA

Baudžiamosios teisės teorijoje kol kas nėra suformuluota vieno tęstinės nusikalstamos veikos apibrėžimo. Skirtingi autoriai skirtingai suvokia tęstinės nusikalstamos veikos požymius ir pačią tęstinės veikos esmę. Anksčiau netgi buvo laikomasi nuomonės, kad tęstinė nusikalstama veika yra daugeto rūšis, o ne pavienė nusikalstama veika. A. Kistiakovskis teigė, kad yra tokios nusikaltimų sutapčių rūšys: a) idealioji, b) realioji, c) tęstinis nusikaltimas [1, p. 301; 2, p. 83]. A. Piontkovskio nuomone, tęstinis nusikaltimas gali būti tiek daugeto rūšis, tiek pavienis nusikaltimas [1, p. 301]. Tačiau pastaruoju metu beveik visi baudžiamosios teisės specialistai sutinka, kad tęstinė nusikalstama veika yra pavienės veikos rūšis. Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje tęstinės nusikalstamos veikos požymiams ir sampratai nebuvo skirta daugiau dėmesio, apsiribota trumpa

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros doktorantas.

analize. Vilniaus universiteto dėstytojų parengtame baudžiamosios teisės vadovėlyje pateikiamas toks apibrėžimas: „tėstiniu nusikaltimu laikoma veika, kuri susideda iš tapačių veiksmų, esant vieningai kaltei ir siekiant vieningo rezultato“ [3, p. 317]. Pagal prof. V. Piesliako knygoje [4, p. 252] pateiktus tėstinės nusikalstamos veikos požymius galima suformuluoti kiek tikslesnį tėstinės nusikalstamos veikos apibrėžimą. Tėstinė nusikalstama veika – tai veika, susidedanti iš kelių tapačių kūno judesių, iš kurių kiekvienas atskiras kūno judesys turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį ir gali sudaryti nusikalstamos veikos sudėtį. Visi tie kūno judesiai nukreipti į tą pačią baudžiamąją įstatymo saugomą vertybę ir padaryti iš vieno šaltinio bei visus tuos judesius sieja vieninga kaltininko tyčia. Šis apibrėžimas iš esmės atitinka ir Lietuvos teismų praktikoje formuluojamą tėstinės nusikalstamos veikos sampratą bei jos požymius [17]. Tačiau Lietuvos autorių pateikiama tėstinės nusikalstamos veikos samprata, manytume, nėra visiškai tiksli ir neapima visų tėstinės veikos pasireiškimo galimybių. Priimtinesnė būtų T. Karajevo pateikta tėstinės veikos samprata: „kaip tėstinę veiką reikėtų suprasti tapačių arba vienaarūšių veiksmų, kurių kiekvienas gali būti laikomas ir nusikaltimu, ir nenusikalstamu teisės pažeidimu, susietu vieninga kaltės forma, kuri savo turiniu apima visus epizodus, atlikimą, kurie sutapyje sudaro vieną nusikaltimą“ [5, p. 10].

Tačiau, norint tinkamai suformuluoti tėstinės nusikalstamos veikos apibrėžimą, reikia kuo tiksliau ir išsamiau apibrėžti tėstinės nusikalstamos veikos požymius, kurie leidžia ją atriboti nuo kitų pavienės veikos rūšių ir nusikalstamų veikų daugeto.

TEŠTINĖS NUSIKALSTAMOS VEIKOS POŽYMIAI

Baudžiamosios teisės teorijoje skirtingi autoriai skirtingai vertina tėstinę nusikalstamą veiką ir nurodo skirtingus tėstinės veikos požymius. Išskiriami tokie tėstinės veikos požymiai: keletas tapačių ar vienaarūšių nusikalstamų veiksmų; tie veiksmai turi būti nusikalstami [4, p. 252] (arba gali būti ir teisės pažeidimas [1, p. 302; 5, p. 10]), nusikalstamų padarinių vieningumas [6 p. 24], vieninga tyčia [4, p. 252; 7, p. 71] (vieninga kaltė [3, p. 317]; vieningas sumanymas [8, p. 326]); vienas motyvas ir tikslas [1, p. 302]; vienas objektas [4, p. 252]; vienas dalykas [1, p. 302]; tas pats kėsinimosi šaltinis [1, p. 303; 4, p. 252], veiksmų tėstinumas [6, p. 25]; neilgas laiko tarp atskirų veiksmų tarpas; tas pats veiksmų atlikimo būdas [1, p. 302–304]; vienas nukentėjusysis [9, p. 50]; nėra teisinių kliūčių patraukti baudžiamajon atsakomybėn už epizodus [8, p. 326] ir kita. Taigi teorijoje tėstinė nusikalstama veika suvokiama labai skirtingai. Tačiau šiame darbe toliau analizuojami tik keletas tėstinės nusikalstamos veikos požymių, pasireiškiančių Lietuvos teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės teorijoje:

1. turi būti padaryti keli kūno judesiai, kiekvienas jų turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį ir, net nesant kitų

kūno judesių, yra pagrindas laikyti veiką nusikalstama;

2. visus kūno judesius turi sieti vieninga kaltininko tyčia;
3. visi kūno judesiai nukreipti į tą pačią baudžiamąją įstatymo saugomą vertybę, ir nusikalstamos veikos padarytos iš vieno šaltinio [4, p. 252].

Pradėti reikia nuo to, kad **turi būti padaryti keli kūno judesiai, kiekvienas jų turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį ir, net nesant kitų kūno judesių, yra pagrindas laikyti veiką nusikalstama**. Tai pirmasis požymis, būtinas pripažinti nusikalstamą veiką tėstine. Būtent šis požymis ir yra pagrindas tėstinės nusikalstamos veikos sąvokai atsirasti, nes, kai daromi tapatūs ar panašūs veiksmai, atitinkantys vieną BK straipsnį, iškyla pavienės veikos atribojimo nuo daugeto problema. Tėstinė nusikalstama veika yra pavienės veikos rūšis, todėl atliekant atskirus kūno judesius turi būti įgyvendinama tik viena nusikalstamos veikos sudėtis. Todėl vienas iš sudedamųjų šio požymio elementų yra tai, kad visi kūno judesiai turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį. Šį teiginį puikiai iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 49 dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose. Jame rašoma, jog „negali būti laikomas vienu tėstiniu nusikaltimu toks atvejis, kai asmuo, turėdamas vieningą sumanymą, padaro BK 149 ir 150 straipsniuose numatytas veikas, t. y. lytiškai santykiuoja ir tenkina lytinę aistrą su nukentėjusiuoju“ [10]. Tais atvejais, kai tame pačiame BK straipsnyje yra numatyta ir kvalifikuota sudėtis (pvz., BK 178 str. 3 d. vaagystė stambiu mastu, BK 129 str. 2 d. 5 p. dviejų ar daugiau žmonių nužudymas ir t. t.), tėstinė veika gali peraugti iš paprastos nusikalstamos veikos sudėties į kvalifikuotą ir kvalifikuojama pagal sunkiausią kvalifikuojantį požymį.

Tačiau pažymėtina, kad reikalavimas, jog kiekvienas atskiras kūno judesys turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį, yra nevisiškai tikslus. Visų pirma, Baudžiamajame kodekse gali būti numatyta tokių atvejų, kai kvalifikuotos sudėtys bus įtvirtintos kitame BK straipsnyje. Taip, pavyzdžiui, buvo 1961 m. BK, kai pagrindinė nužudymo sudėtis buvo numatyta BK 104 straipsnyje, o kvalifikuotas dviejų ar daugiau asmenų nužudymas 105 straipsnyje. Antra, kai kurios nusikalstamos veikos pagal padarinių sunkumą gali būti išskirtos į atskirus Baudžiamąją kodekso straipsnius, pavyzdžiui, smurtiniai veiksmai išskiriami į atskirus BK straipsnius atsižvelgiant į kilusių padarinių sunkumą (BK 140 str. Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas, BK 138 str. Nesunkus sveikatos sutrikdymas, BK 135 str. Sunkus sveikatos sutrikdymas ir 129 str. Nužudymas). Taigi pavartotiniai smurtiniai veiksmai, siekiant tam tikro apibrėžto galutinio sveikatos sutrikdymo laipsnio, atskirai gali ir nesudaryti siekiamo sveikatos sutrikdymo laipsnio, tačiau jų visuma galutinį rezultatą pasiekia. Pavyzdžiui, asmuo siekiant, kad niekas neįtartų, nuodijamas mažo-

mis dozėmis, kiekviena jų sukelia nesunkų sveikatos sutrikdymą, tačiau galutinis rezultatas – asmuo miršta dėl kūno intoksikacijos. Kiekvienas atskiras veiksmas, t. y. nuodų dozės davimas, nekreipiant dėmesio į tyčią, sudaro BK 138 straipsnio sudėtį, tačiau visi kartu jie jau turėtų būti kvalifikuojami kaip vienas tęstinis nusikaltimas, t. y. nužudymas pagal BK 129 straipsnio 1 dalį.

Taigi siekiant tinkamai išspręsti nagrinėjamą problemą siūlytina keisti pirmojo tęstinės nusikalstamos veikos požymio dalį ir suformuluoti ją taip:

turi būti padaryti keli kūno judesiai, kiekvienas jų turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį, tačiau kai dėl dėl kiekybinės padarinių išraiškos, kvalifikacija keičiasi, veika gali atitikti ir keliuose BK straipsniuose numatytas sudėtis.

Antras nagrinėjamo požymio elementas yra tas, kad kiekvienas tęstinės nusikalstamos veikos kūno judesys, net nesant kitų kūno judesių, gali būti laikomas nusikalstamu. Tai reiškia, kad kiekvienas kūno judesys jau įgyvendina nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius. Tačiau tokia šio požymio formuluotė taip pat nėra visiškai tiksli, nes teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai atskiri kūno judesiai dėl sukeltų padarinių ar dalyko kiekybinės išraiškos nesudaro nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių visumos. Tai ypač būdinga tais atvejais, kai analogiškos veikos gali užtraukti ir administracinę (ar drausminę), ir baudžiamąją atsakomybę. Šią problemą puikai iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pavyzdys:

V. S. nuteistas už tai, kad per 16 kartų, laikotarpiu nuo 2003 m. birželio 28 d. iki 2003 m. liepos 6 d., skirtingose Kauno miesto ir rajono degalinėse pagrobė skirtingą kiekį benzino. Kartais prisipildavo degalų už mažesnę nei 1 MGL sumą, o kartais už didesnę. Tai reiškia, kad vienais atvejais V. S. atskiri veiksmai turėjo tik administracinio teisės pažeidimo, o kitais jau ir baudžiamojo nusižengimo požymių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje teigė, kad tęstinio „(...) nusikaltimo ypatumas yra tas, kad jis daromas ne ištiesai, o susideda iš atskirų veiksmų, kurie kitomis aplinkybėmis sudaro savarankiškus nusikaltimus“ [11], tačiau net tais atvejais, kai atskiri veiksmai atitikdavo tik administracinio teisės pažeidimo požymius, šioje byloje tai buvo įvertinta kaip vieno tęstinio nusikaltimo epizodai. Tokiu atveju reikėtų sutikti su kai kuriais baudžiamosios teisės specialistais, kad atskiri veiksmai gali būti ne tik nusikalstami, bet gali atitikti ir kitokio teisės pažeidimo požymius [1, p. 304; 5, p. 10] (nagrinėjamoju atveju – administracinį teisės pažeidimą, o pavyzdžiui, piktnaudžiavimo atveju, BK 228 str. – drausminį nusižengimą).

Apibendrinus visas nagrinėjamo tęstinės nusikalstamos veikos požymio problemas siūloma patikslinti šį požymį ir suformuluoti jį taip:

turi būti padaryti keli kūno judesiai, kiekvienas jų turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį, tačiau kai dėl kiekybinės padarinių išraiškos kvalifikacija keičiasi, veika gali atitikti ir keliuose BK straipsniuose numatytas sudėtis, be to, kiekvienas atskiras kūno judesys turi būti nusikalstamas arba sudaryti teisės pažeidimą.

Kitas tęstinės nusikalstamos veikos požymis – **visus kūno judesius turi sieti vieninga kaltininko tyčia**. Toks reikalavimas suformuluotas ne tik baudžiamosios teisės teorijoje, bet ir Lietuvos teismų praktikoje [12; 13]. Vieninga tyčia „reiškia, kad kaltininkas turi vieną sumanymą ir visus kūno judesius suvokia ne kaip atskiras veikas, o kaip vieną veiką, vieną nusikalstamą veiką“ [4, p. 252]. Be to, pažymėtina, kad kaltininko tyčia turi atsirasti prieš atliekant pirmą veiksmą arba jo atlikimo metu. Tais atvejais, kai tyčia susiformuoja iš naujo atlikus kiekvieną veiksmą, nusikalstama veika negali būti laikoma tęstine ir sudaro nusikalstamų veikų daugumą. Minėtą teiginį galima pagrįsti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine byla, kurioje D. A. buvo kaltinamas tuo, kad per keturis kartus išbraudamas į patalpą iš kaimynų pagrobė atitinkamai 300 litų, 200, 420 ir 280 litų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad šiuo atveju veika nebuvo tęstinė, nes „kaltininko tyčios vieningumą paneigia ir paties kasatoriaus parodymai, kad jis nusprendė išibrauti į nukentėjusiosios namą tik tada, kai jam prirėkdavo pinigų. Tai rodo, kad kiekvienu vagystės atveju susiformuodavo savarankiška tyčia“ [14]. Tapačiai situacija vertinama ir bylose, susijusiose su narkotinių medžiagų platinimu, kai asmuo kelis kartus tam pačiam asmeniui parduoda narkotinių medžiagų. Neįrodžius vieningos tyčios, veiksmai vertinami kaip nusikalstamų veikų pakartotinumas: „nuteistasis Ž. Ž. kelis kartus psichotropines medžiagas išigijo, jas laikė, turėdamas tikslą parduoti ar kitaip platinti, ir atitinkamai kelis kartus jas pardavė. Pats Ž. Ž. neparodė, kad jis veikė vieninga tyčia, t. y. buvo iš anksto suplanavęs savo nusikalstamą veiką tęsti ateityje ir atlikti kelis analogiškus veiksmus. To nepatvirtina ir kiti byloje surinkti įrodymai. Priešingai, kaip matyti iš Ž. Ž. parodymų, jam kildavo naujas sumanymas pakartoti nusikalstamą veiką sėkmingai pardavus psichotropines medžiagas. Ž. Ž. psichotropinių medžiagų kiekvieną kartą gaudavęs iš ikiteisminio tyrimo metu nenustatyto asmens, jas parduodavo, po to iš to paties asmens vėl išigydo psichotropinių medžiagų. Esant tokioms aplinkybėms, įvertinus nuteistojo Ž. Ž. veikos pobūdį, o būtent kiekvieną kartą naujai susiformavusią tyčią dėl veiksmų nevienkartiškumo, kolegija laiko, jog nėra pagrindo pripažinti, kad Ž. Ž. nusikalstama veika yra tęstinio pobūdžio. Ž. Ž., kiekvieną kartą neteisėtai įgydamas ir laikydamas, turint tikslą platinti, ir parduodamas psichotropines medžiagas, veikė turėdamas savarankišką sumanymą, tai yra padarė kelis savarankiškus nusikaltimus“ [15]. Paprastai kaip vieninga tyčia bylose, susijusiose su narkotinių medžiagų platinimu, yra vertinami tokie atvejai, „kai pagal susitarimą su pardavėju asmuo vieną kartą nupirkta psichotropines ar narkotines medžiagas iš jo atsiima dalimis ne vienu metu; kai asmuo, sumanęs pasigaminti tam tikrą medžiagų kiekį, jas gamina kelis kartus; kai kartą išigijęs medžiagų, turėdamas tikslą parduoti, jas pardavinėja, ne vieną kartą parduodamas dalimis tam pačiam asmeniui ar keliems asmenims, ir kt.“ [16].

Tačiau pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir visa Lietuvos teismų praktika kaip tęstinės

nusikalstamos veikos požymį pripažįsta tik vieningą tyčią. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo Nr. 46 dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose 16 punktu „nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą (dviejų ar daugiau žmonių), kai kaltininkas nužudo bent du asmenis (...) skirtingu laiku, veikdamas tiesiogine tyčia pagal bendrą nusikalstamą sumanymą nužudyti bent du asmenis“ [12]. O neatsargus gyvybės atėmimas dviem ir daugiau asmenų kvalifikuojamas pagal BK 132 straipsnio 2 dalį „tada, kai gyvybė atimama ne mažiau kaip dviem žmonėms viena kaltininko veika“ [12], o tai iš esmės reiškia, kad neatsargus gyvybės atėmimas dviem ir daugiau asmenų negali būti tęstinis ir susidėti iš kelių atskirų veikų. Nors štai kai kurie autoriai savo darbuose teigia, kad tęstiniai nusikaltimai gali būti padaromi ne tik tyčia, bet ir neatsargiai [1, p. 304–305; 5, p. 10], [17, p. 156]. Kaip pavyzdį galima pateikti atvejį, kai medicinos seselė elgdamasi nerūpestingai paima ir trims pacientams suleidžia netinkamus vaistus, ir dėl to jie miršta. Akivaizdu, kad čia padarytos trys skirtingos veikos, tačiau visas jas sieja tas pats nusikalstamas nerūpestingumas. Jis pasireiškė neatsargiai paimant netinkamus vaistus, todėl tas nerūpestingumas, sukėlęs trijų asmenų mirtis, turėtų būti vertinamas kaip tęstinis neatsargus nusikaltimas pagal BK 132 straipsnio 2 dalį kaip neatsargus gyvybės atėmimas dviem ir daugiau asmenų. Lietuvos teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismai kelias neatsargiai padarytas veikas kvalifikuoja kaip vieną, bet nevertina jos kaip tęstinės. Geriausiai tai iliustruoja BK 223 straipsnio taikymo praktika. L. J., būdamas įmonės direktoriumi, nedarydamas įmonės kasos knygoje įrašų, vyr. buhalterei perdavė UAB (*duomenys neskelbtini*) pinigų sumas: 2002 m. liepos 19 d. – 69 605,88 litų, 2002 m. rugpjūčio 19 d. – 252 705,88, 2002 m. spalio 1 d. – 49 000 litų. Šioms sumoms jis neišrašė kasos pajamų ir išlaidų orderių. Tai teismas vertino kaip vieną aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą [18]. Kaip kitą tęstinės nusikalstamos veikos pavyzdį galima pateikti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį kasacinėje byloje, kurioje J. P. nuteistas už tai, kad 1998 m. nuo kovo 21 d. iki kovo 28 d. savo individualios sveikatos priežiūros įmonės (*duomenys neskelbtini*) patalpose, esančiose Vilniuje (*duomenys neskelbtini*), ligonės D. K. melanomos diagnozės nepatvirtinęs jokiais morfologiniais tyrimais ir nežinodamas naviko išplitimo laipsnio, nepakankamai ištyręs ligonės bendrą sveikatos būklę, neįvertinęs galimų komplikacijų pavojaus, nesiėmęs jokių priemonių jų išvengti ir tinkamai neinformavęs D. K. apie galimas komplikacijas ir jų požymius, nesant reikalo skirti chemoterapijos, atliko D. K. priešoperacinės chemoterapijos kursą – daugiau nei dvigubai viršydamas vienkartinę ir suminę didžiausias pasaulinėje praktikoje leistinas dozes nederindamas su kitais vaistais paskyrė per penkis kartus suleistą D. K. į veną medicininiu preparatu VELBE (vinblastino) po 10 mg kaskart. Pavaldžiam medicinos personalui tai įvykdžius, D. K. prasidėjo komplikacijos – agranulocitozė ir sepsis, ir taip D. K. dėl neatsargumo buvo nužudyta [19]. Vertinant šią bylą atkreiptinas dėmesys į tai, kad

D. K. neatsargus gyvybės atėmimas buvo sukeltas ne vienu veiksmu, bet keliomis netinkamai paskirtomis ir atliktomis chemoterapijomis, per penkis kartus suleidžiant VELBE vaistų. Taigi pacientės mirtį sukėlė visų šių atskirų veiksmų, kuriuos sieja ta pati neatsargi J. P. kaltė, visuma. Taigi tokį J. P. elgesį galima vertinti kaip tęstinį neatsargų gyvybės atėmimą, nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuomonės apie tokį vertinimą neparaiškė.

Reikėtų pritarti kai kurių baudžiamosios teisės mokslininkų nuomonei, kad tęstinis nusikaltimas gali būti padaromas ir neatsargiai. Tačiau kaip tada tinkamai suformuluoti subjektyvų tęstinės nusikalstamos veikos požymį, kuris sietų visus atskirus kūno judesius ir kuriuo remiantis būtų galima konstatuoti buvus tęstinę nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, A. M. Jakovlevas teigia, kad tęstinis nusikaltimas gali būti padaromas vieninga kaltės forma [6, p. 24]. Tačiau tokia formuluotė yra per plati ir neatskleidžia tęstinės nusikalstamos veikos esmės, nes vieninga kaltės forma gali būti veiksmuose, kurie tarpusavyje gali būti ir visai nesusiję. Tad, autoriaus nuomone, reikėtų pritarti T. E. Karajevo nuomonei – jis vietoj vieningos tyčios siūlo naudoti vieningos kaltės formos, kuri savo turiniu apima visus epizodus, požymį [5, p. 10].

Atsižvelgus į išdėstytus motyvus siūlytina keisti vieningą tyčią kaip tęstinės nusikalstamos veikos požymį ir teismų praktikoje bei baudžiamosios teisės teorijoje antrąjį tęstinės nusikalstamos veikos požymį suformuluoti taip:

visus kūno judesius turi sieti vieningos kaltės formos vieningas turinys.

Paskutinis tęstinės nusikalstamos veikos požymis yra tai, kad **visi kūno judesiai nukreipti į tą pačią baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę ir nusikalstamos veikos padarytos iš vieno šaltinio**. Šio požymio aiškinimas sukelia nemažai problemų tiek teorijoje, tiek praktikoje. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką pastebėta, kad vieno šaltinio požymis yra išskiriamas ne visose bylų kategorijose.

Paprastai vieno šaltinio požymis taikomas turtinėms nusikalstamosioms veikoms. Tačiau skirtingose bylose teismai ne visada vienodai vertina vieno šaltinio požymį. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinėje nutartyje išnagrinėjęs D. A. kasacinį skundą konstatavo, kad vienas iš tęstinio nusikaltimo požymių yra „grobimas iš vieno šaltinio (vieno savininko)“ [14]. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, paneigdamas kasatoriaus teiginį, kad jo veika yra tęstinė, kaip argumentą nurodė tai, kad buvo išbrauta į skirtingus nukentėjusiųjų namus ir pagrobti skirtingų nukentėjusiųjų daiktai [20], taip patvirtindamas vieno šaltinio požymį tęstinėse veikose. Nors nagrinėdamas kitą, jau minėtą bylą [11], kai V. S. buvo nuteistas už tai, kad per 16 kartų, laikotarpiu nuo 2003 m. birželio 28 d. iki 2003 m. liepos 6 d., skirtingose Kauno miesto ir rajono degalinėse pagrobė skirtingą kiekį benzino, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vieno šaltinio kaip tęstinės nusikalstamos veikos požymio netaikė. Analizuojant V. S. bylą akivaizdu, kad šiuo atveju nėra vienos tęstinės nusikalstamos

tamos veikos, nes kaltininkas kurą vogė iš skirtingų degalinių, priklausančių skirtingiems savininkams, t. y. iš skirtingų šaltinių. Galima teigti, kad vagysčių bylose paprastai yra taikomas vieno šaltinio požymis. Kitaip yra plėšimų bylose. Tais atvejais, kai nusikaltimo metu yra apiplėšiami keli asmenys (keli nukentėjusieji) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neaiškiais motyvais vieno šaltinio požymio paprastai netaiko [21; 22; 23; 24]. Tačiau yra bylų, kuriose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas esant analogiškiems plėšimo atvejams jau taiko vieno šaltinio požymį [25]. Turto prievartavimo bylose vieno šaltinio požymis, nors tiesiogiai ir neįvardytas, taikomas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Jame teigiama, jog „jei turtas prievartaujamas iš kelių nukentėjusiųjų tuo pačiu metu ir motyvu, bet iš kiekvieno atskirai, veika kvalifikuojama kaip pakartotinė“ [26]. Tai reiškia, kad kelių šaltinių (nukentėjusiųjų) buvimas nusikaltimo pripažinimą tęstiniu daro negalimą net ir tuo atveju, jei yra vieninga tyčia. Sumaištis gali sukelti kitas minėto nutarimo teiginys, kad „prievartavimas iš kelių asmenų vertinamas kaip vienas nusikaltimas, kai reikalavimas buvo pareikštas vienu metu keliems dalyvaujantiems asmenims“ [26], kuris lyg ir paneigia vieną šaltinį kaip požymį, tačiau tai yra netiesa. Antruoju atveju apskritai nėra tęstinės veikos, nes nėra pirmojo tęstinės veikos požymio – kelių tapačių veiksmų. Turto prievartavimas yra baigtas nuo neteisėto reikalavimo pareiškimo, kuris gali būti pareikštas ir keliems asmenims vienu metu. Tai visai netinka vagysčių ir plėšimų bylose, kai grobimas skirtingų daiktų iš skirtingų asmenų visada sudaro atskiras veikas, nors tie grobimai gali būti padaromi ir tuo pačiu metu, toje pačioje vietoje, panaudojant tą patį grasinimą. Apibendrinus Lietuvos teismų praktiką galima pastebėti, kad vieno šaltinio požymio taikymas turtinėse nusikalstamose veikose dar yra naujovė, po truputį vis labiau prigyjanti Lietuvos teismų praktikoje, o tai autorius vertina teigiamai.

Vieno šaltinio samprata taikoma turtinėms nusikalstamoms veikoms, kai kitokio pobūdžio veikoms vietoj vieno šaltinio vartojama vieno nukentėjusiojo sąvoka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 49 dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose teigiama, kad „jei asmuo per tam tikrą laiko tarpą kelis kartus lytiškai santykiauja arba kelis kartus tenkina lytinę aistrą su tuo pačiu nukentėjusiuoju prieš jo valią esant vieningai tyčiai, keli lytiniai santykiavimai arba keli lytinės aistros tenkinimo veiksmai vertinami kaip vienas tęstinis nusikaltimas. (...) Jei asmuo lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą su keliais nukentėjusiais, padarytos veikos sudaro nusikaltimų sutaptį ir kiekvieno nukentėjusiojo išžaginimas ar seksualinis prievartavimas kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas“ [10]. Išimtis yra tie atvejai, kai pačioje normoje numatyta, kad nukentėjusiais gali būti keli asmenys, tada vieno šaltinio ar nukentėjusiojo požymis netaikomas (pavyzdžiui, nužudymas dviejų ar daugiau asmenų, BK 129 str. 2 d. 5 p.).

Akivaizdu, kad tiek Lietuvos teismų praktikoje, tiek baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienos nuomonės apie vieną šaltinį kaip tęstinės nusikalstamos veikos požymį. Vieno šaltinio požymio taikymas išimtinai priklauso nuo bylų kategorijos ir skirtingose bylose yra aiškinamas skirtingai. Autoriaus nuomone, tokių neaiškumų bei neapibrėžtumų taikant baudžiamąją teisę neturėtų būti, todėl yra būtinos nuodugnesnės šios problemos studijos siekiant suvienodinti Lietuvos teismų praktiką.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje apibrėžti tęstinės nusikalstamos veikos požymiai nėra visiškai tikslūs ir nevisiškai atspindi tęstinės nusikalstamos veikos esmę.

2. Pirmasis tęstinės nusikalstamos veikos požymis turėtų būti formuluojamas taip: turi būti padaryti keli kūno judesiai, kiekvienas atskiras kūno judesys turi atitikti to paties BK straipsnio dispozicijoje aprašytą veikos požymį, tačiau, kai dėl kiekybinės padarinių išraiškos kvalifikacija keičiasi, veika gali atitikti ir keliuose BK straipsniuose numatytas sudėtis, be to, kiekvienas atskiras kūno judesys turi būti nusikalstamas arba sudaryti teisės pažeidimą

3. Subjektyvusis tęstinės nusikalstamos veikos požymis turėtų apimti ir tyčines, ir neatsargias nusikalstamas veikas, todėl siūloma keisti Lietuvos teismų praktikoje suformuluotą vieningos tyčios požymį ir taikyti vieningos kaltės formos vieningo turinio požymį.

4. Vieno šaltinio požymio taikymas išimtinai priklauso nuo bylų kategorijos ir skirtingose bylose yra aiškinamas skirtingai, todėl būtina detalesnė tiek praktiškų, tiek mokslininkų šio klausimo analizė.

LITERATŪRA

1. **Энциклопедия** уголовного права. Понятие преступления. Издание проф. Малинина В. Б. – СПб., 2005. Т. 3.
2. **Малков В. П.** Повторность преступлений (Понятие и уголовное-правовое значение). – Казань, 1970.
3. **Бaudžiamoji** teisė. Bendroji dalis. – Vilnius, 2003.
4. **Piesliakas V.** Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. – Vilnius, 2006.
5. **Караев Т. Э.** Повторность преступлений. – Москва, 1983.
6. **Яковлев А. М.** Совокупность преступлений по советскому уголовному праву. – Москва, 1960.
7. **Уголовное** право: Часть общая. Часть особая. Учебник / Под общ. ред. Гаухмана Л. Д., Колодкина Л. М., Максимова С. В. – Москва, 1999.
8. **Рахуммулович Г. Р. и др.** Уголовное право России. Часть общая. – Москва, 2005.
9. **Уголовный** кодекс Республики Польша / Под ред. Лукашова А. И. и др. – СПб., 2001.
10. **Лietuvos Aukščiausiojo Teismo** teisėjų senato 2004 12 30 nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosios bylose“ // Teismų praktika. 2004. Nr. 22.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-307. 2004.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 06 18 nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika. 2004. Nr. 21.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 12 22 nutarimas su pakeitimais, padarytais 1999 06 18, „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 str.)“ // Teismų praktika. 1998. Nr. 10 ir Nr. 11.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-671. 2001.
15. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-29. 2006.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2002 06 21 nutarimas „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, igijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“ // Teismų praktika. 2002. Nr. 17.
17. Fedosiuk O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. – Vilnius, 2002.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-458. 2006.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-453. 2002.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-181. 2007.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-505. 2006.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-459. 2007.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-73. 2007.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-328. 2007.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis kasacinėje byloje Nr. 2k-99. 2004.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 06 21 nutarimas „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“ // Teismų praktika. 1996. Nr. 3–4.

NOTION OF CONTINUOUS CRIMINAL CONDUCT AND ITS ELEMENTS

Tomas Girdenis*
Mykolas Romeris University

Summary

Analysis of notion of continuous criminal conduct and its elements is a very relevant problem in Lithuanian courts practice and in theory of criminal law. But specialists of Lithuanian criminal law do not give appropriate attention to this problem. Pursuant to the practice of Supreme Court of Lithuania and to the opinions of Lithuanian and Russian criminal law specialists it is given the notion of continuous criminal conduct in this paper. It is also analyzed main elements of continuous criminal conduct, such as sameness of criminal acts, unanimous purpose, unanimous object and source. Main problems related to continuous criminal conduct are associated with elements such as unanimous purpose, unanimous object and source. The author points that unanimous purpose is imprecise element of continuous criminal conduct, because continuous criminal conduct can be committed through negligence. So author suggests unanimous purpose should be changed to an element such as unanimous content of guilt incorporated by unanimous form of guilt. Also the author notices that unanimous source as an element of continuous criminal conduct is not very definite and there are a lot of problems for Lithuanian courts to apply it when solving cases. The unanimous source is interpreted differently in different type of cases (for example, crimes related to property, crimes related to drugs, crimes related to sexual freedom and etc.) and this makes a lot of problems for unifying Lithuanian court practice. Analyzing these elements, the author criticizes well-established Lithuanian court practice and accordingly to the opinions of various criminal law specialists, the ways of elaborating the elements of continuous criminal conducts are proposed. The author also points main problems that should be analyzed by specialists of criminal law in the nearest future.

Keywords: continuous criminal conduct, coincidence of criminal acts, sameness of criminal acts, unanimous purpose, unanimous object, unanimous source.

* Doctoral student of Criminal Law Department, Law Faculty, Mykolas Romeris University.